

**ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО РОЗВИНЕНОЇ І МОРАЛЬНО ЗРІЛОЇ
ОСОБИСТОСТІ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ КУРСУ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ**

**FORMING INTELLECTUALLY OF DEVELOPED AND MORALLY MATURE
PERSONALITY IN THE PROCESS OF STUDY OF COURSE OF HISTORY OF UKRAINE**

Анотація. В статті розглянуті основні питання сучасного викладання історії України з метою формування інтелектуально розвиненої і морально зрілої особистості. Досліджено роль педагога у формуванні особистості студента. Описано значення різних форм та методів при проведенні занять з історії.

Summary. In article considered basic questions of the modern teaching of history of Ukraine with the purpose of forming of the intellectually developed and morally mature personality. A role is explored of teacher in forming of personality of student. The value is described of different forms and methods during conducting of getting busy from history.

Процеси, які відбуваються у сучасному українському суспільстві, ставлять на порядок денний не лише інституційні, а й світоглядні проблеми. Демократизація суспільного життя вимагає розвитку й утвердження нових цінностей та орієнтацій. І саме від прийняття чи не прийняття нових цінностей та норм суспільством у цілому та, зокрема, громадянами України залежить успіх державно-політичних, соціально-економічних та культурних перетворень.

Формуванню нових суспільних цінностей і норм, а також їх сприйняттю членами суспільства, зокрема, молодим поколінням, сприяє вивчення курсу історії України. Особливе місце тут посідає проблема формування інтелектуально розвиненої і морально зрілої особистості. Для цього слід реалізувати особистісний підхід у навчанні, тобто зробити навчання сферою самоствердження особистості через створення ситуації, що викликає активність власних сил особистості.

Актуальність досліджуваної теми зумовлена тим, що в умовах реформування системи освіти, коли найвищою цінністю проголошується людина, саме гуманітарна освіта покликана на основі засвоєння знань, зокрема, з історії України створити оптимальні умови для інтелектуального розвитку й самореалізації особистості, виховання справжнього громадянина України.

Метою пропонованої статті є дослідження впливу нових підходів у викладанні історії на зростання освітнього рівня сучасних студентів, формування їх світогляду і свідомої життєвої позиції майбутніх професіоналів.

Основні завдання полягають у спрямуванні на забезпечення світоглядної підготовки, що потрібна для свідомого вибору життєвої позиції. Вона характеризується такими людськими якостями, як гуманізм, суспільна активність, національна свідомість, соціальна відповідальність, активна громадянська позиція.

Публікацій з цього питання ще не достатньо. Цікавими є праці Бондаренка Г. В., Дем'янчука О. Н., Могильницького Б. Г. та ін. Не заперечуючи їх значення і загально методичної цінності, слід все ж зауважити, що вони не відповідають новим поглядам на роль освіти в суспільстві.

Оскільки у сучасній педагогіці досить часто висловлюється думка, що рівень підготовки абітурієнтів та студентів молодших курсів із суспільних дисциплін істотно знизився, то для виправлення існуючого становища необхідно максимально скоротити відстань між історією як наукою та історією як навчальною дисципліною з тим, щоб наблизити студентів до розуміння питань, над якими працюють провідні спеціалісти в галузі історичної науки.

Враховуючи суспільно-політичні зміни, що сталися в Україні протягом останнього десятиліття, вивчення такого важливого компонента, як формування інтелектуально розвиненої і морально зрілої особистості вимагає перегляду і приведення у відповідність із сучасними вимогами. На перший план тут виходить особистісно орієнтована освіта, головна функція якої – забезпечити особистісний розвиток кожного суб'єкта навчального процесу, наполягаючи на визнанні за студентом права на самовизначення та самореалізацію в процесі пізнання через оволодіння власними способами навчальної роботи [1, с. 34-36]. «Чи думаю я про дітей?» - це найголовніше запитання, яке повинен ставити перед собою кожен педагог, перш ніж починати справу, якою б хорошою і доброю вона не здавалася на перший погляд.

Основний компонент особистісно орієнтованого підходу передбачає, що в центрі навчання знаходиться студент як особистість (його мотиви, цілі, неповторний психологічний склад). Виходячи

з інтересів учня, рівня його знань і умінь, викладач визначає завдання занять та формує, спрямовує і коректує весь освітній процес розвитку його особистості. Відповідно мета кожного заняття при реалізації особистісно орієнтованого підходу формується з позиції кожного конкретного студента й усієї групи.

Іншими словами, студент в кінці заняття повинен відповісти собі: чого він сьогодні навчився, чого не знав або не міг зробити ще вчора. Така постановка питання стосовно до навчання означає, що всі методичні рішення (підбір навчального матеріалу, використання прийомів, способів, методів, засобів тощо) проходить через призму особистості студента: його потреб, мотивів, здібностей, активності, інтелекту та інших індивідуально-психологічних та функціональних особливостей.

В усі часи, а особливо в нинішній добі, є дуже важливою роль педагога. Для правильного формування особистості, яка розвивається, необхідно добре орієнтуватися у факторах, що впливають на молоду людину в сьогоднішньому світі. Зокрема, вальдорфська технологія педагогіки (заснована Рудольфом Штайнером) увібрала в себе досвід надчуттєвого розуміння реальності. Її елементами є суб'єктивний ідеалізм (дійсність як самовиявлення духу), об'єктивний ідеалізм Гете та християнство.

Доктор Штайнер справді помічав за реаліями нашого фізичного світу невидимі явища надфізичних світів. Він вважав, що завдяки розвитку нових здібностей, наявних в усіх людей, можна розвинути новий спосіб пізнання. Хоча для фізичних почуттів відкритий лише фізичний світ, людина як істота духовна, має, крім фізичного тіла, ще й душу. Розвитку «духу» і «душі» дитини Штайнер надавав особливого значення. Розкрити здібності душі дитини, сприяти прояву її духу в житті – завдання глобальні і потребують великої самовіддачі педагогів. На сьогодні вальдорфська педагогіка – це міжнародний культурно-освітній рух. Завдання вальдорфської школи – впродовж тривалого часу розвивати здібності, а не збирати знання [4, с. 126-134].

Зрозуміло, вкрай важливим є те, якою людиною є педагог. Р. Штайнер любив повторювати: «Суть виховання полягає у вихованні самого вихователя».

Звичайно, можна знайти цілком подібні думки й у вітчизняних педагогів, маємо знаменитих В. Сухомлинського, А. Макаренка, Г. Вашенка та ін. І в такому підході до студента як унікальної особи саме і має працювати сучасний викладач. Глибинна суть виховання повинна ґрунтуватися на українській класичній культурній спадщині, ідеології державотворення, на українській національно-демократичній педагогіці, яка започатковується ще в княжій добі.

Оскільки сьогодні вимагає безлічі зусиль для сучасної молоді, яка бачить мету життя, але не бачить дороги до мети, сучасний викладач через різноманітні форми роботи може вивести молодь на цю дорогу. Викладач повинен працювати з серцем та розумом студента, поклавши в основу такої роботи «Повчання дітям Володимира Мономаха». У цьому творі знаходимо велику мудрість, поради і настанови для життя.

Володимир Мономах закликав своїх синів до праці, науки, до того, щоб вони охороняли інтереси держави. Він учив дотримуватися даного слова, не дозволяти сильним губити слабких, не мати гордощів у своєму серці, допомагати убогим і беззахисним, шанувати старших, остерігатися пияцтва й облуди.

З глибини віків проникають у свідомість сучасної молоді виховні принципи минулого: «При старших годиться мовчати, премудрих слухати, старшим підкорятися, з рівними і молодими мати згоду і бесіду вести без лукавства, а щонайбільше розумом вбирати. Вагомими і такими, що не втратили свою актуальність, є слова: «Що вмієте, того не забувайте, а чого не вмієте, того навчайтесь», тому що «лінощі – це мати усьому дурному. Добро своєю рукою сіючи, не лінуйтесь ні на що хороше, і хай не застане вас сонце в постелі». І хоча понад вісім століть минуло з того часу, коли був написаний цей твір, ми відчуваємо справедливість і корисність його настанов: «На світанні, побачивши сонце, з радістю прославте день новий і скажіть: Господи, додай мені літа до літа, щоб я честю і добром виправдав життя своє» [6, с. 89-91].

Сьогодні характеризується розвиненим державним інститутом наукових педагогічних знань. Викладач – низова ланка цього інституту. Одночасно він є безпосереднім виконавцем наукових розробок і рекомендацій, практиком, який щоденно здійснює навчальний і виховний процес. Систематично працюючи зі студентами, своєю особистістю, своїм духовним світом і моральними якостями викладач найбільше впливає на погляди, почуття та устремління останніх.

Історія України володіє багатим арсеналом зразків формування вольових якостей особистості. Зокрема, одним із таких важливих прикладів може служити постать гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного. Студенти, вивчаючи діяльність гетьмана, доводять, що він був справжнім патріотом, відважним, сміливим, відмінним стратегом і тактиком, володів дипломатичними якостями, був

політиком і т. д. Історія як жоден інший предмет дає матеріал для усвідомлення своїх обов'язків перед Батьківщиною, своїми близькими і самим собою.

Отже, для того, щоб досягти нової мети історичної освіти – розвитку особистості та надання їй можливості самоудосконалюватися, необхідно внести зміни і в організаційні форми навчальних занять і в форми їх проведення. Вивчення історії повинно відбуватися як пошук пояснень існуючих інтерпретацій історичного процесу, як розвиток критичного мислення студентів і формування ними власного бачення історичних подій. Тому організовуючи та проводячи навчальні заняття з історії, слід враховувати процесуальні та розумові уміння та навички студентів, заохочувати їх висувати плідні ідеї. Для розвитку критичного мислення вчити їх аналізувати історичні джерела [3, с. 57-64]. Процес навчання необхідно перетворити на активний процес, що стимулює дослідницьку діяльність, що спонукає студентів аналізувати власні висновки; розвиває вміння висловлювати свою думку. Метод пошуку пояснень вимагає, щоб викладання ґрунтувалося на аналізі проблем та відповідях на запитання, що виникають. Знання, вміння та навички студенти повинні отримувати у результаті власної діяльності з опорою на особистий досвід. Необхідно частіше використовувати роботу в групах та інтерактивні методи. Це допомагає розвинути не лише навчальні вміння і навички, а й навички комунікації, плідної співпраці та зорієнтовує особистість на такі демократичні цінності, як плюралізм, толерантність, діалог і компроміс [4, с. 231-242].

Важливе значення для формування інтелектуально розвинутої і морально зрілої особистості студента мають різноманітні форми та методи проведення занять з історії. Зокрема, проблемність при проведенні лекцій, семінарів, реферативна форма проведення семінарських занять. Підготовка рефератів, їх обговорення сприяють поглибленому розумінню теоретичних положень, їх застосуванню на практиці. Значний потенціал для формування інтелектуально розвинутого студента мають твори художньої літератури, історичні твори, які можна аналізувати на семінарських заняттях, щоб ознайомитись з найважливішими подіями історії України.

Велике виховне значення має особистість викладача, його інтелектуальний рівень, моральні якості, володіння матеріалом курсу «Історія України», його патріотизм, переконання і вміння переконувати студентів, поважати їх думки і погляди, вміння поєднати вимоги до предмета з повагою до особи студента.

Таким чином, можна сказати, що вивчення курсу «Історія України» у вищому навчальному закладі дає великі можливості для поєднання навчання і виховання студентів, формування інтелектуально розвинутої і морально зрілої особистості.

Література

1. *Бондаренко Г.В.* Історичне пізнання: питання теорії і практики. – Луцьк, 1998. – 192 с.
2. *Дем'янчук О.Н.* Проблеми художньо-естетичної освіти. – Луцьк, 2001. – 128 с.
3. *Могильницький Б.Г.* Введение в методологию истории. – М.: Наука, 1989. – 356 с.
4. *Освітні технології: Навч. – метод. посіб. / За заг. ред. О. М. Пехоти.* – К., 2002. – 475 с.
5. *Панасик В.Т.* Проблеми формування засад патріотичного та фахового виховання молоді // На шляху до української національної школи. – Львів, 2000. – 68 с.
6. *Повчання Володимира Мономаха дітям // Повість минулих літ.: Літопис.* – К.: Либідь, 1989. – 185 с.